

aj túto požiadavku. Vznik marxizmu podáva ako skutočný objav, revolúciu vo filozofii. Ukazuje, ako sa marxizmus kvalitatívne líši od všetkých predošlých, hoci aj pokrokových, materialistických systémov.

Pravda, možnosť vytvorenia marxistickej filozofie, správne podmieňuje autor vývinom novodobej kapitalistickej spoločnosti a vznikom revolučnej triedy proletárov. Od tých čias, čo proletariát zomohol a stal sa jasne jedinou životaschopnou a progresívnou triedou, buržoázia stratila definitívne svoje vedecké miesto v spoločenskom vývine. Ani buržoázna filozofia nemohla už v tomto čase priniesť nijaké nové objavné myšlienky.

Genialita Marxa a Engelsa spočíva v tom, že sa orientovali na stále vzrastajúci proletariát a že z rozboru súčasnej kapitalistickej spoločnosti a jej triednych rozporov vedeli vyvodit' nielen teóriu vedeckého socializmu, vedu o sociálnej revolúcii vykorisťovaných mas, ale ucelený svetonáhľad, filozofickú sústavu dialektického a historického materializmu, ktorá doteraz najsprávnejším spôsobom podáva zákony vývinu prírody a spoločnosti. Autor rozoberá základné princípy dialektického a historického materializmu, ako ich v období priemyselného kapitalizmu osnovali Marx a Engels, ako ich v období imperializmu a proletárskych revolúcií ďalej rozpracoval V. I. Lenin a ako ich v epoche všeobecnej krízy kapitalizmu, vzniku a vývinu socializmu v SSSR tvorivo rozvíja J. V. Stalin.

Popri klasikoch marxizmu-leninizmu uvádza autor nášho prezidenta Klementa Gottwalda, ktorý v podmienkach našej vlasti rozvíja myšlienky vedeckého socializmu a na ich základe vedie náš štát spoľahlivo na ceste k socializmu.

Recenziou Hrušovského knihy sa zaoberáme obsírne z dvoch príčin. Po prvé preto, lebo je to prvá slovenská vedecká učebnica dejín filozofie a uspokojí v rámci cieľa, ktorý jej sám autor pripisuje, spoločenský dopyt pociťovaný v tejto oblasti. Po druhé preto, aby sme dokázali to, čo sme povedali na začiatku, že i keď je kniha neveľká rozsahom, a prevažne iba sľhňa známy materiál, podáva systematicky, výstižne a zhustene všetky najdôležitejšie črty dejinného vývinu filozofie. Autorovi nešlo o podrobnú materiálóvú analýzu (tou poslúžia sovietske *Dejiny filozofie* I—II, ktoré vyšly v českom preklade), ale o zásadné chápanie tohto materiálu s hľadiska triednych zápasov. Najmä naša študujúca mládež dostáva týmto do rúk spoľahlivú ideologickú pomôcku v štúdiu dejín filozofie.

E. Segéňová.

ANDREJ SIRÁCKY, PRÍRODNÉ A SPOLOČENSKÉ PROSTREDIE NOVÉ VZŤAHY MEDZI PRÍRODOU A ČLOVEKOM

Vydal Tatran roku 1951 ako 58. sväzok Malej náučnej knižnice. Strán 92, cena
broš. Kčs 16.—

Nová publikácia univ. prof. Dr. Andreja Siráckeho si kladie za cieľ ozrejmiť vo forme viacerých, v podstate samostatných článkov vzťahy medzi človekom a jeho životným prostredím. Túto otázku rozoberá prof. Sirácky od organických foriem a ich súvislosti s prostredím cez vzťah prírody a človeka až po problém spoločenského prostredia v socializme.

V stati Dialektická jednota prírodného a spoločenského prostredia načrtáva autor základné metodické hľadiská, bez ktorých nie je možné vedecky riešiť otázku vývinu prírody a človeka a ich vzájomného súvisu. Vývin človeka a spoločenských formácií smeroval k čoraz menšej závislosti človeka od prírody; zdokonaľujúce sa výrobné prostriedky boli človeku nástrojom na ovládanie prírody a na vynaňovanie sa zpod závislosti od jej živelných zákonov. Pokiaľ aj určité živočíchy žijú v spoločenstvách, neplatí o ich vzťahu k prírode

tá zákonitosť, ktorá určuje vzťah medzi prírodou a ľudskou spoločnosťou; jedine človek má k prírode aktívny, pretvárajúci vzťah, ktorý podmieňuje neustále zdokonaľovanie spôsobu výroby ako hlavnej hybnej sily vývinu ľudskej spoločnosti.

Prof. Sirácky rozoberá v ďalšej stati Čo sú prírodné činiteľa? — Bezmocnosť buržoáznej vedy rozmanité názory buržoáznej sociológie o vplyve prírodných činiteľov na spoločenský vývin človeka. Poukazuje na spoločný mechanistický, nevedecký a v dôsledkoch reakčný základ jednotlivých sociologických škôl, či už ide o geografickú, sociologickú, psychologickú, demografickú, biologickú, ekonomickú a iné školy. Stat Prírodné prostredie ako premenlivý faktor je prechodom ku konkrétnemu materiálu. Na príklade prirodzeného výberu vo svete rastlín a zvierat osvetľuje autor zákonitosť vzťahu medzi živým organizmom a jeho prostredím, najmä jav prispôsobivosti organizmu zmenám okolia.

Ďalšie články sú venované už len otázkam človeka a ľudskej spoločnosti. V prehľadnej stati Príroda a človek si autor všima základného kvalitatívneho skoku vo vývine živých organizmov, a to vznik človeka postupným oddelením sa od ríše zvierat a prechodom cez jednotlivé vývinové štádiá k dnešnému človeku. Prof. Sirácky v tejto stati zdarilo zovšeobecniť a čitateľovi sprístupniť základné historicko-materialistické hľadiská na túto otázku: význam práce, prechod k mäsitej strave, význam ohňa, organické premeny v tvárnosti a funkcii rúk a mozgu atď.

V článku Vplyv prírody na človeka a spätné pôsobenie ľudí na prírodu autor predovšetkým vyvracia názor, podľa ktorého prírodné podmienky na zemi môžu klásť zásadné prekážky životu človeka, a tvrdí, že možnosti života v rozličných pásmach našej zeme nezávisia len od prírody, ale predovšetkým od stupňa spoločenskej a technickej organizácie človeka. Tento spätný účinok človeka na prírodu sa v plnej miere uplatňuje v plánovitej socialistickej výrobe, ako o tom svedčí Sovietsky sväz a jeho obrovské dielo premeny prírody.

Jednou z rozšírených a bludných sociologických teórií je názor o postupnej preľudnenosti zeme. Túto myšlienku vyslovil v minulosti Malthus a neskôr ju v rozličných obmenách používali buržoázni sociológovia na zdôvodňovanie dobývacích, rasistických a iných triednych zámerov kapitalizmu. Prof. Sirácky na niektorých výrečných štatistických dátach ilustruje nesmyselnosť mytu o preľudnení; najmä nepomerne väčší vzrast výroby v porovnaní s populačným prírastkom v SSSR (pričom obyvateľstvo SSSR pribúda rýchlejšie ako v ktorejkoľvek eurupskej krajine) je skvelým argumentom za plánovitú socialistickú veľkovýrobu, schopnú predbiehať sebaväčší prirodzený prírastok obyvateľstva.

Stat Biologické danosti človeka je venovaná predovšetkým otázke dedičnosti a menlivosti biologického základu človeka. Autor vyzdvihuje v súvisi s touto otázkou najmä dve myšlienky: biologické vlastnosti človeka sa v dôsledku spoločenského vývinu postupne nahrádzajú kvalitami spoločenskej povahy a vhodnou zmenou vonkajších podmienok prostredia sa menia aj ľudia, ich kvality, názory, dedičnosť. Najmä sovietska biológia a spoločenskohistorická prax ľudí dokazuje živosť idealistickej teórie o „nemeniteľnosti“ ľudskej prirodzenosti, o vrodenej neprekonateľných rozdieloch medzi jednotlivcami a rasami a o večne platných zákonoch dedičnosti.

Štyri ďalšie state tvoria v podstate jeden celok, obsahujúci problematiku ľudskej spoločnosti a jej hlavných zákonitostí; sú to články Spoločenské prostredie. Výroba hmotných statkov — základ života ľudskej spoločnosti, Spoločenské bytie a spoločenské vedomie. Základňa a nadstavba, Spoločenské prostredie v kapitalizme. Človek človeku vlkom, Spoločenské prostredie v socializme. Vzťahy súladu a družnej spolupráce. Obsah týchto statí je obsiahnutý už v jednotlivých tituloch. Prof. Sirácky v nich rozoberá základné poučky historického materializmu, pokiaľ sa týkajú zvolenej témy celej knihy. Nakoniec priradiť

autor stať Stalinský plán pretvorenia prírody — Nové vzťahy medzi prírodou a človekom, kde si všima praktického uskutočňovania marxistického učenia o aktívnom vzťahu človeka k prírode a o systematickom podriaďovaní si prírodných síl človekom v dôsledku vývinu výrobných síl a revolučnej premeny ľudskej spoločnosti na čoraz vyšší stupeň. Výstavbou socializmu a prechodom ku komunizmu zaisťuje sovietsky ľud najpriaznivejšie podmienky pre ďalší vzrast svojej životnej úrovne; tento prechod by však nebol možný bez plánovitej premeny prírody, bez systematického využívaní a spútavania jej živelných síl v záujme zvyšovania produktivity ľudskej práce na všetkých pracovných úsekoch.

Kniha prof. Siráckeho je okrem niektorých preložených sovietskych prác jedinou publikáciou v našej pôvodnej vedeckej spisbe, zaoberajúcou sa danou témou. S tohto hľadiska je vítaným prínosom a súčasne s ostatnými novšími prácami prof. Siráckeho svedectvom autorovej iniciatívnosti a pracovitosti. Jednako sa však žiada povedať niekoľko kritických poznámok ako k publikáciám tohto druhu vôbec, tak aj k vlastnej knihe prof. Siráckeho.

Súdiac podľa nakladateľa, úpravy a ceny knihy má ísť o publikáciu s prevažne popularizačným zamierením, určenú širokým vrstvám čítajúcej inteligencie. S podobným cieľom vychádza u nás pomerne mnoho prác z rozmanitých odborov; pri bližšom skúmaní však zisťujeme, že tieto publikácie sú svojím obsahom, ale najmä formou podania nie dosť prístupné. Platí to aj o knihe prof. Siráckeho, ktorej námet je síce neobyčajne zaujímavý a pre doplnenie všeobecného vzdelania aj veľmi závažný, no vo forme, v akej sa podáva, sotva splňa toto svoje poslanie.

Prof. Sirácky píše totiž prevažne tak, ako by predpokladal u čitateľa pomerne veľkú zásobu vecných znalostí. To sa dá očakávať u vysokoškolského poslucháča, ale nie u radového čitateľa so stredoškolským vzdelaním, ktorému je napr. problematika a jednotlivé fakty o prírodnom a spoločenskom prostredí neznámym poľom. Je pravda, že každý priemerný čitateľ počul o premene opice na človeka, o dedičnosti, o boji človeka s prírodou atď., ale počul o tom takmer výlučne s idealistického, nevedeckého, ba priamo bulvárneho hľadiska. Práve preto je potrebné vedecko-populárne publikácie písať predovšetkým systematicky, skoro učebnicovým spôsobom, pritom dialekticky vyvodzovať složitějšíe z jednoduchšieho a ilustrovať to hojnosťou pádných príkladov, aby sme nášho čitateľa vychovávali k vedeckému, marxistickému pohľadu na svet od základov, priamo od abecedy.

Z vecných problémov prof. Sirácky dostatočne nevyužil možnosť vysvetliť a hlboko kritizovať niektoré buržoázne sociologické školy, zaoberajúce sa otázkou prírodného alebo spoločenského prostredia. Naša veda ostáva na tomto úseku ešte mnoho dlžná; buržoázna sociológia značne ovplyvnila rozličnými nevedeckými a reakčnými náhľadmi smýšľanie našich ľudí, najmä inteligencie, a preto je úlohou našej vedy využiť každú príležitosť k systematickému rozboru a kritike týchto škodlivých náhľadov. V problematike prírodného a spoločenského prostredia je ich tiež veľké množstvo.

Pri rozoberaní otázok základne a nadstavby nešiel prof. Sirácky dostatočne k definovaniu konkrétnych javov. Tak pomer základne a výroby, výroby a nadstavby atď. ostal nedoriešený, hoci ohlas prác J. V. Stalina o jazykovede priamo nabádal k populárno-vedeckému využitiu tohto nového prínosu do teórie dialektického a historického materializmu. Pri riešení otázok dedičnosti a vôbec prírodného i spoločenského prostredia nevyzdvihol autor obrovský význam učenia I. P. Pavlova. Prof. Sirácky síce uvádza teoretické a praktické výdobytky sovietskej agrobiologie, reprezentovanej prácou I. V. Mičurina a jeho žiakov na čele s T. D. Lysenkom, pokiaľ však ide o človeka a súvislosť jeho vyššej nervovej činnosti s prostredím, je neodmysliteľné epochálne učenie akademika Pavlova, tvoriace spoľahlivý experimentálno-materiálový základ marxistickému materialistickému učeniu o vzťahu organizmu s jeho prostredím.

Konečne je škoda, že prof. Sirácky nepredoslal svojej práci úvod, v ktorom by bol presnejšie vymedzil svoj zámer, príp. okolnosti vzniku knihy. Tým by sa bol vyhol nejednej kritickej poznámke, týkajúcej sa tak obsahových ako aj formálnych stránok jeho publikácie, ktorá si zaslúži pozornosť čitateľstva z radov študentstva a pracujúcej inteligencie.

M. Városov

MILAN MACHOVEC, LOGIKA

Vydala Rovnosť, Praha 1952, 248 str., cena 61 Kčs.

Machovcova Logika je pozoruhodný pokus o učebnicu logiky v duchu dialektického materializmu. Autor využíva výsledky diskusie o logike, ktorá prebiehala v Sovietskom sväze a pridrižiava sa, ako sám hovorí (str. 5) náhľadov sovietskeho filozofa I. I. Osmakova.

Začína úvodom, v ktorom definuje logiku ako „vedu o formách a charakteristických črtách správneho myslenia“ (str. 12). Logicky myslieť značí podľa autora „myslieť jasne, správne, dôsledne a odôvodnene“ (str. 11).

Naproti tomu hovorí o dialektike, že je všeobecná metóda práce, zakladajúca sa na poznani najvšeobecnejších zákonitostí“ (str. 18). Dialektika teda podľa autora nie je vyšším stupňom logiky; jej pomer k logike je „približne rovnaký ako ku všetkým špeciálnym vedám“ (str. 18).

S tohto stanoviska potom, prirodzene, autor tvrdí, že logické zásady totožnosti, sporu a vylúčeného tretieho platia celkom všeobecne a bez výnimky v celej logike. Dialektické zákony sú zákony kvalitatívne vyššie a nijako nerušia platnosť zákonov logiky (str. 175). Logické spory napr. — tvrdí autor — sú podstatne odlišné od dialektických protirečení.

Veľmi správne — podľa nášho náhľadu — vykladá autor zásadu dostatočného dôvodu a s ňou súvisiace otázky príčinnosti a determinizmu.

Podrobne sa rozoberá problém pojmu, definície, indukcie, dedukcie, analýzy, syntézy, generalizácie a abstrakcie. Autorove vývody sú podľa nášho náhľadu správne, bolo by možné mať námietky len proti definícii abstrakcie. Autor hovorí: „Abstrahovanie je teda myšlienkový postup, pri ktorom odlučujeme jednotlivé podstatné vlastnosti predmetov od ostatných vlastností a *myslíme ich samostatne*“ (podč. M. a F.).

„Samostatné myslenie podstatných vlastností“ znie hodne idealisticky. Pravda, z ďalšieho vyplýva, že autor chápe abstrakciu celkom v duchu Leninových úvah o abstraktných pojmoch, predsa však takéto formulácia abstrakcie by len mohla zavádzať.

Správne sú podľa nášho náhľadu úvahy o úsudku a o sylogizme. Autor tu uvádza na správnu mieru predstavu o dôležitosti jednotlivých figúr sylogizmu, ktorú tak prehánala stará, metafyzická logika.

Aj rozbor vedeckého myslenia a významu hypotézy sú podľa nášho náhľadu dôsledne materialistické.

Veľmi dobrá je úvaha o súvisle logiky a reči, ktorá vychádza zo Stalinovho diela o *marxizme v jazykovede*.

Veľkou prednosťou knihy je jasný štýl a vhodné príklady, brané z nášho aktuálneho života. Nemáta tu už nevyhnutný „smrteľný Sokrates“ a „veľryby, ktoré sú cicavce“, ktoré otravovali staršie učebnice logiky. Veľmi správne je aj neprestajné poukazovanie na použitie logiky v praxi, a to predovšetkým v dnešnom našom živote.

Ako učebnica logiky predčí Machovcova Logika isto všetky u nás doteraz užívané knihy, hoci obsahuje mnohé diskutabilné tvrdenia, napr. o pomere dialektiky a logiky. Toho si je však autor sám vedomý a výslovne to priznáva.

St. Felber.